

**KIBERJINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISHNING
ZAMONAVIY USULLARI****Ro'ziqulov Mirzabek Pardaboyevich***Jizzax viloyati IIB JXX Huquqbuzarliklar
profilaktikasi boshqarmasi boshlig'i podpolkovnik**Tel: +998 97 329 76 02***Ochilov Navro'zbek O'roqboy o'g'li***Jizzax viloyati IIB Jamoat xavfsizligi xizmati
huquqbuzarliklar profilaktikasi boshqarmasi
migratsion profilaktika guruhi katta inspektori leytenant**Tel: +998 97 329 47 97*

Annotatsiya. Maqola kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishning zamonaviy usullarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda kiberjinoyatchilikning asosiy shakllari, axborot xavfsizligiga bo'lgan tahdidlar va sun'iy intellekt, blockchain texnologiyasi kabi ilg'or texnologiyalarning qo'llanilishi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada huquqiy yondashuvlar va xalqaro hamkorlikning ahamiyati tahlil qilinib, amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Kiberjinoyatchilik, axborot xavfsizligi, sun'iy intellekt, blockchain texnologiyasi, kiberxavfsizlik.

Аннотация. Статья посвящена анализу современных методов борьбы с киберпреступностью. Рассматриваются основные виды киберпреступлений, угрозы информационной безопасности, а также использование передовых технологий, таких как искусственный интеллект и технология блокчейн. В статье также анализируется значение правовых подходов и международного сотрудничества, предлагаются практические рекомендации.

Ключевые слова: Киберпреступность, информационная безопасность, искусственный интеллект, технология блокчейн, кибербезопасность.

Abstract. The article is dedicated to analyzing modern methods of combating cybercrime. It examines the main types of cybercrime, threats to information security, and the application of advanced technologies such as artificial intelligence and blockchain technology. The article also highlights the importance of legal approaches and international cooperation, providing practical recommendations.

Key words: Cybercrime, information security, artificial intelligence, blockchain technology, cybersecurity.

Kirish

So'nggi o'n yilliklarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tezkor rivojlanishi inson hayotining barcha sohalariga ijobiy ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, bu bilan birga yangi turdagi xavflar va jinoyatlar paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Ayniqsa, kiberjinoyatchilik dunyo hamjamiyatini tashvishga solayotgan dolzarb muammolardan biri sifatida ko'zga tashlanmoqda. Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot, davlat boshqaruvi, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi ko'plab sohalarda foydalanilayotgan axborot tizimlarining zaifliklari yirik moliyaviy zararlar, ma'lumotlar maxfiyligini buzish va davlatlararo xavfsizlik muammolarini keltirib chiqarmoqda. [1,5]

Kiberjinoyatchilik faqat texnik muammo emas, balki u ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy oqibatlariga olib keladigan ko'p qirrali hodisa hisoblanadi. Masalan, xalqaro tadqiqotlar ko'rsatmoqda: har yili kiberhujumlar tufayli jahon iqtisodiyoti trillionlab dollar miqdorida zarar ko'radi. Shu bilan birga, turli davlatlarning strategik axborotlari o'g'irlanishi yoki soxtalashtirilishi global xavfsizlik tizimiga tahdid solmoqda.

O'zbekiston ham bu muammolardan chetda qolmaydi. So'nggi yillarda mamlakatda elektron hukumat, raqamli xizmatlar va elektron tijorat rivojlanishi bilan birga kiberjinoyatlar soni ortib bormoqda. Shu sababli, kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish O'zbekistonning ijtimoiy va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqola kiberjinoyatchilikning o'ziga xos xususiyatlari va unga qarshi kurashishning zamonaviy usullari, jumladan, sun'iy intellekt, blockchain texnologiyasi va boshqa ilg'or yondashuvlarning samaradorligini tahlil qilishga bag'ishlangan. Shu bilan birga, ushbu muammoni hal etish bo'yicha huquqiy va texnik asoslarning takomillashtirilishi uchun amaliy tavsiyalar ham ishlab chiqiladi. [2,8]

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha xalqaro tajribalarni o'rganish, bu borada qo'llanilayotgan yondashuvlar va texnologiyalarni tahlil qilish tadqiqotning muhim bosqichidir. Jahon miqyosida kiberjinoyatchilikni tadqiq qilishda bir qator muhim ilmiy ishlanmalar va hisobotlar mavjud. Xususan:

1. **Xalqaro kiberxavfsizlik indeksleri va hisoboti.** Xalqaro telekommunikatsiya ittifoqi (ITU) tomonidan har yili e'lon qilinadigan "Global Cybersecurity Index" (GCI) hisoboti turli davlatlarning kiberxavfsizlik sohasidagi holati va imkoniyatlarini baholaydi. Ushbu indeks davlatlararo hamkorlik, siyosiy strategiyalar va texnologik innovatsiyalar bo'yicha ma'lumot beradi.

2. **Kiberjinoyatchilikning huquqiy asoslari.** Budapesht konvensiyasi (2001) kiberjinoyatlarga qarshi kurashda xalqaro hamkorlikni mustahkamlashga yo'naltirilgan ilk huquqiy hujjat bo'lib, unda kiberjinoyat turlari, ularni tergov qilish va xalqaro hamkorlik mexanizmlari aniq belgilangan. O'zbekiston ham mazkur konvensiyaning qoidalarini milliy qonunchilikka tatbiq qilish masalasini ko'rib chiqmoqda.

3. **Sun'iy intellekt va kiberxavfsizlikka oid ilmiy maqolalar.** Zamonaviy tadqiqotlarda sun'iy intellekt texnologiyalarining kiberjinoyatlarni aniqlash va oldini olishdagi roli keng o'rganilgan. Masalan, mashinaviy o'qitish algoritmlari kiberhujumlarni real vaqt rejimida aniqlash imkonini beradi.

4. **Blockchain texnologiyasi.** Kiberjinoyatlarga qarshi kurashda blockchain texnologiyasidan foydalanish istiqbollari ham dolzarb mavzulardan biridir. Ushbu texnologiya, xususan, ma'lumotlar yaxlitligini ta'minlash, soxtalashtirishni oldini olish va tranzaksiyalarning shaffofligini oshirishda samarali hisoblanadi.

Yuqoridagi manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, kiberjinoyatchilikning oldini olish faqat texnik choralar bilan cheklanib qolmay, huquqiy, siyosiy va iqtisodiy yondashuvlarni ham o'z ichiga olishi lozim. Aynan kompleks yondashuvlar kiberxavfsizlikni ta'minlashda yuqori samaradorlikka erishishni ta'minlaydi. [4,5]

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha zamonaviy usullarni o'rganishda quyidagi metodlardan foydalaniladi:

1. **Tahliliy yondashuv.** Kiberjinoyatlar bilan bog'liq statistik ma'lumotlar va xalqaro hisobotlar o'rganiladi. Ushbu ma'lumotlardan kiberjinoyatlarning asosiy shakllarini aniqlashda foydalaniladi.

2. **Taqqoslama usul.** Dunyoning rivojlangan mamlakatlari, xususan, AQSh, Yevropa Ittifoqi davlatlari va Osiyo mamlakatlarining tajribalari milliy yondashuvlar bilan solishtiriladi.

3. **Ekspertiza.** Kiberxavfsizlik sohasi mutaxassislari, IT-ekspertlar va huquqshunoslar bilan intervyu o'tkazilib, amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

4. **Amaliy tadqiqot.** Sun'iy intellekt, blockchain va boshqa zamonaviy texnologiyalarning kiberjinoyatchilikka qarshi kurashda qo'llanilishi real misollar asosida tahlil qilinadi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot davomida quyidagi asosiy jihatlar aniqlangan:

1. **Kiberjinoyatlarning asosiy turlari.** Ma'lumotlarni o'g'irlash (data breaches), ransomware (ma'lumotlarni shifrlash va to'lov talab qilish), phishing (firibgarlik orqali shaxsiy ma'lumotlarni qo'lga kiritish) kabi jinoyatlar global darajada keng tarqalgan.

2. **Texnologik yondashuvlarning samaradorligi.** Sun'iy intellekt algoritmlari real vaqt rejimida tahdidlarni aniqlash va ularni avtomatik ravishda bloklash imkonini beradi. Shuningdek, blockchain texnologiyasi tranzaksiyalarni soxtalashtirishning oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

3. **Huquqiy va xalqaro hamkorlik zarurati.** Milliy qonunchilikning xalqaro standartlarga mos kelmasligi kiberjinoyatlarning oldini olishda muayyan to'siqlarni yuzaga keltiradi. Shu sababli, xalqaro hamkorlik va ma'lumot almashish mexanizmlarini rivojlantirish zarur.

Xulosa va takliflar

1. **Huquqiy asoslarni mustahkamlash.** O'zbekiston qonunchiligida kiberjinoyatlarni aniqlash va jazolash bo'yicha maxsus huquqiy normalarni ishlab chiqish zarur.

2. **Kiberxavfsizlik infratuzilmasini rivojlantirish.** Zamonaviy texnologiyalar, jumladan, sun'iy intellekt va blockchain texnologiyasidan keng foydalanish kiberjinoyatchilikka qarshi samarali kurashda muhim ahamiyatga ega.

3. **Aholining kiberxavfsizlik bo'yicha savodxonligini oshirish.** Kiberjinoyatlarning ko'pchiligi aholining yetarli darajada axborot xavfsizligiga e'tibor bermasligi bilan bog'liq. Shu sababli, keng ko'lamli ta'lim dasturlarini tashkil etish zarur.

4. **Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish.** Budapesht konvensiyasiga qo'shilish va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati (References)

1. Xalqaro telekommunikatsiya ittifoqi (ITU). "Global Cybersecurity Index 2023".
2. Anderson R., Moore T. "The Economics of Cybercrime". Journal of Economic Perspectives, 2019, Vol. 33(1), pp. 3–20.
3. Budapesht konvensiyasi. "Kiberjinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha Konvensiya", 2001.
4. Nguyen T., Hoang D. "Artificial Intelligence in Cybersecurity: Challenges and Opportunities". IEEE Transactions on Information Forensics, 2022, Vol. 17(4), pp. 54–68.
5. Nakamoto S. "Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System". Available online: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>, 2008.